آموزش اخلاق حرفه‌ای به شیوه سخنرانی به کارشناسان آزمایشگاه

● دکتر مجید رضا خلج زاده
متخصص آسیب شناسی، اخلاق پزشکی، گروه اخلاق پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران

● دکتر زینب معین توکلی
دندانپزشک، مرکز دندانپزشکی تخصصی ۶۰۰ نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران

چکیده

موضوع اخلاق حرفه‌ای در آزمایشگاه پزشکی بسیار مهم و گسترده بوده و به مجموعه رفتارهای حرفه‌ای اعتماد آفرین و ارزشمند کارکنان در برابر بیمار و جامعه اطلاق می‌شود. بروز رفتارهای اخلاقی در آزمایشگاه به خودی خود امکان پذیر نبوده و نیازمند آموزش کارکنان است. آموزش اخلاق حرفه‌ای می‌تواند منجر به تغییر در سطح دانش و نگرش و رفتار اخلاقی حرفه مندان شود. آموزش به روش‌های مختلف انجام شده و یکی از شیوه‌های رایج آموزش اخلاق حرفه‌ای، شیوه سخنرانی است که بر پایه آموزش نظری استوار است. برای ارزیابی تأثیر آموزش اخلاق حرفه‌ای و مقایسه وضعیت دانش و نگرش اخلاقی کارکنان آزمایشگاه، این پژوهش با همکاری ۲۴ نفر از کارشناسان علوم آزمایشگاهی به شیوه مداخله آموزشی و با استفاده از پرسشنامه انجام گرفت. نتیجه اینکه، برگزاری جلسات آموزش اخلاق حرفه‌ای به شیوه سخنرانی قادر است ضمن تأمین رضایتمندی فراگیران، سطح دانش و نگرش اخلاقی پرسنل آزمایشگاه را ارتقاء دهد.

کلید واژه: اخلاق حرفه‌ای، آموزش، دانش اخلاقی، نگرش اخلاقی

مقدمه

اخلاق حرفه‌ای در آزمایشگاه پزشکی به لحاظ مفهوم بسیار گسترده بوده و دارای ابعاد گوناگونی است. تا کنون تعاریف مختلفی از مفهوم اخلاق حرفه‌ای در پزشکی بیان شده است. اما این گستردگی ابعاد، موجب دشواری تعریف آن شده است. با این حال اخلاق حرفه‌ای به مجموعه رفتارهای اعتماد آفرین و در خور ستایشی اطلاق می‌شود که پزشکان و کارکنان حرفه‌های پزشکی در قبال جامعه و بیماران از خود بروز داده‌اند و باعث می‌شوند تا با جلب اعتماد آنان به اقدامات تشخیصی و درمانی بپردازند. رفتارهایی مانند ترجیح منافع بیمار بر منافع شخصی، پایبندی به استانداردهای والای اخلاقی، پاسخ دهی به نیازهای جامعه، ابراز داشتن ارزش‌های انسانی، مسئولیت‌پذیری در برابر اقدامات خود و همکاران، تعهد به ارتقای مستمر دانش و مهارت و به کار بستن این دانش و مهارت در جهت منافع بیماران. (۱)

به وجود آمدن این توانمندی‌ها و بروز رفتارهای اخلاقی در آزمایشگاه به خودی خود امکان پذیر نبوده و نیازمند آموزش کارکنان است. چگونگی تربیت حرفه مندان شایسته و اخلاق مدار همواره بخش مهمی از موضوعات مربوط به آموزش اخلاق حرفه‌ای را به خود اختصاص داده است. (۲)

سخنرانی رایج‌ترین شیوه ارائه مطالب درسی اخلاق است. گر چه به راحتی قابل اجرا است، اما انتقادات زیادی از آن شده است. از جمله این مطلب که عموماً این روش جذابیت کافی نداشته و برای فراگیران انگیزه مناسب ایجاد نمی‌کند. این روش می‌تواند درجات ساختارمندی متفاوتی داشته باشد. استراتژی آموزشی در این روش استاد محور است. (۳)

آموزش به شیوه سخنرانی، بر پایه آموزش نظری و در

[Downloaded from labdiagnosis.ir on 2026-09-08]

کلاس درس اســتوار اســت. هدف اصلی این روش، افزایش سطح شــناخت فراگیران نســبت به مباحث اخلاقی است. امروزه مشخص شده که روش آموزش سنتی کارایی لازم را جهت رفع نیازهای عملی و علمی دانشــجویان دارا نبوده و اســتفاده از روش‌های جدید آموزش همچون آموزش فعال، مشــارکت فردی، تقابلات گروهی و رویکرد مبتنی بر مساله ضروری است. (۴)

آزمایشــگاه‌های پزشکی در ایران از سال ۱۳۸۶ بر اساس اســتاندارد ابلاغ شــده از وزارت بهداشــت کــه برگرفته از ISO 15189 می‌باشــد فعالیت می‌نمایند. بخشــی از این استاندارد به موضوع رفتار اخلاقی اختصاص یافته است. (۵)

آموزش اخلاق حرفه‌ای می‌تواند منجر به تغییر در ســطح دانــش و نگــرش و رفتار اخلاقی حرفه مندان شــود. دانش اخلاقی حرفه مندان پزشــکی پیش نیاز انجام افعال اخلاقی محســوب می‌شــود. تربیت اخلاقی حرفه مندان پزشــکی می‌توانــد باعث ارتقای ســطح دانش و نهایتــاً رفتار اخلاقی گردد. (۶)

نگرش به معنای احساسات، باورها و واکنش‌های مثبت یا منفی افراد به یک واقعه، پدیده، موضوع یا شــخص از طریق درونی سازی ساختارهای شناختی است. (۷)

نگرش اخلاقی به ظرفیت پاســخدهی به دیگران به شیوه انسانی اشاره می‌کند. آموزش اخلاق حرفه‌ای دارای سه بعد در هم تنیده دانش اخلاقی، نگرش اخلاقی و مهارت اخلاقی است. (۸)

بــا توجه به موارد اشــاره شــده پیرامــون موضوع اخلاق حرفه‌ای، خصوصاً مســائل مربوط به آموزش آن، گستردگی نیاز جامعه به خدمات آزمایشــگاهی و ضرورت ارتقاء کیفی رابطــه بین بیمــار و کارکنان حرفه آزمایشــگاه تشــخیص پزشــکی، ضــرورت تحقیق درباره وضعیت کارکنان شــاغل در آزمایشگاه‌های تشــخیص پزشکی از نظر دانش و نگرش اخلاقــی قبــل و بعد از آمــوزش اخلاق حرفه‌ای احســاس می‌شود.

هــدف از این پژوهش مقایســه وضعیــت دانش و نگرش اخلاقی با اســتفاده از میانگین نمره دانش و نگرش اخلاقی کارکنــان قبل و بعــد از آموزش اخلاق حرفــه‌ای به روش سخنرانی است.

روش کار

ایــن پژوهش بــا همــکاری ۲۴ نفر از کارشناســان علوم آزمایشــگاهی شاغل در آزمایشــگاه‌های دولتی و خصوصی مناطق جغرافیایی شهر تهران که تحت پوشش دانشگاه علوم پزشــکی ایران قرار دارد، انجــام گرفت. آزمودنی‌های دعوت شده جهت شــرکت در این پژوهش، دارای مدرک کاردانی، کارشناسی وکارشناسی ارشد یا دکترا در رشته‌های مختلف علوم آزمایشگاهی (هماتولوژی، بیوشیمی، میکروب‌شناسی، انگل شناسی، ایمنی شناسی و ژنتیک)، شاغل در آزمایشگاه تشــخیص پزشــکی (بیمارســتانی، درمانگاهی و مستقل)، علاقه‌مند به مشارکت در تمامی جلسات پژوهش بودند. سر فصل عناوین آموزش داده شده در این تحقیق شامل: اختیار و رضایت آگاهانه، حقیقت گویی، حریم خصوصی و رازداری و تعارض در منافع بود.

پرسشنامه این تحقیق در خصوص نگرش اخلاقی کارکنان آزمایشــگاه با اســتفاده از نتایج تحقیق آدلر و همکاران (۹) و پس از بررســی و تغییرات و روا سنجی انجام شده بر روی سنجه‌های پرسشنامه تحقیق یاد شده حاصل شد. همچنین به منظور بررســی دانش اخلاقی پرسش‌های چند گزینه‌ای طراحی شد.

یافته‌ها

۴۶٪ از شــرکت کنندگان ایــن پژوهش را مردان و ۵۴٪ را زنان تشکیل می‌دادند. میانگین سنی افراد شرکت کننده ۳۹ ســال بود. برای بررسی دانش اخلاقی شرکت کنندگان در مطالعه، از ۱۶ ســؤال که نمره دهی آن به صورت صفر و یک بود اســتفاده شد بنابراین نمره کسب شده برای هر فرد بین ۰ تا ۱۶ بود که برای تفســیر و درک بهتر میانگین‌های ایــن متغیر، نمــره به صفر تــا ۱۰۰ تبدیل شــد و بنابراین نمرات از ۱۰۰ می‌باشــند. نگرش اخلاقی پرسشــنامه دارای هجده سنجه و با طیف لیکرت پنج قسمتی و با امتیاز دهی بین یک تا پنــج بود. رضایتمندی شــرکت کنندگان نیز با پرسشــنامه دارای دو سنجه و با طیف لیکرت پنج قسمتی و با امتیاز دهی بین یک تا پنج بود.

بررســی ارتباط اختلاف نمره نگرش اخلاقی با متغیرهای دموگرافیک نشــان داد که بین جنسیت، سطح تحصیلات،

[Downloaded from labdiagnosis.ir on 2026-09-08]

شـرکت در کلاس‌های آموزشی و سابقه کار با اختلاف نمره نگرش اخلاقـی ارتباط معنـی داری وجود ندارد. بررسـی آماری سـایر نتایج حاصل از پرسشـنامه‌ها قبـل و پس از آموزش کارشناسان آزمایشگاه از نظر امتیاز مربوط به دانش اخلاقی، نگرش اخلاقی و رضایتمندی شـرکت کنندگان در دوره آموزشی به طور خلاصه در جدول زیر ارائه می‌شود.

جدول شماره ۱. مقایسه میانگین نمره دانش اخلاقی، نگرش اخلاقی و رضایتمندی شرکت کنندگان قبل و بعد از مداخله آموزشی

	میانگین قبل از مطالعه	میانگین بعد از مطالعه	مقدار p
دانش اخلاقی	۳۷/۷۶±۱۸/۸۳	۷۳/۴۳±۱۱/۶۹	۰/۰۰۱
نگرش اخلاقی	۴/۱۸±۰/۶۲	۴/۵۲±۰/۴۲	۰/۰۱۶
رضایتمندی	۳/۸۳±۰/۸۴	۴/۷۰±۰/۴۶	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه گیری

کارشناسـان آزمایشگاه مانند سایر حرفه مندان پزشکی در مراکز درمانی و بهداشتی ارتباط مستمری با مراجعه کنندگان و بیماران دارند. وظیفه این حرفه مندان نمونه برداری از بیمار، انجام آزمایش بر روی بیمار یا نمونه‌های حاصل از نمونه‌برداری و گزارش نتایج آزمایش است. کارشناسان آزمایشگاه به دلیل ماهیت کار خود، علاوه بر مسـائل تخصصی نیازمند آشـنایی بـا نحوه ارتباط با بیمار و تعهد و اخلاق حرفه‌ای هسـتند. در برنامه آموزشـی سالیان قبل کارشناسـان آزمایشگاه موضوع اخـلاق حرفـه‌ای چندان مورد توجـه قرار نداشـت و عموماً فارغ‌التحصیلان سال‌های گذشته این رشته در حالی که روزانه با مراجعه کنندگان و بیماران زیادی برخورد دارند، با موضوع اخلاق حرفه‌ای به طور آکادمیک آشنایی کافی نداشتند. (۱۰)

تحلیل آماری نشان می‌دهد که در افراد شرکت کننده در مطالعه، بین میانگین نمره دانش اخلاقی قبل و بعد از مداخله آموزشی اختلاف معنی داری وجود دارد (p=0/001).

سـطح دانش اخلاقی حرفه مندان پزشـکی در تحقیقات مختلف مورد ارزیابی واقع شـده اسـت. در تحقیق سیف و همکاران، پزشکان و دانشجویان پزشکی مورد تحقیق، موفق به ارائه پاسخ درست به کمتر از نیمی از پرسش‌های مربوط به مبحث تعهد حرفه‌ای شده بودند. از نظر محققین یاد شده امتیـاز دانش اخلاقی کارکنان حرفه‌های پزشـکی در ایران در سـطح نامناسب اعلام شده است، هرچند این موضوع به معنای نامطلوب بودن رفتار اخلاقی آنان نیست. (۶)

نامناسب بودن سطح دانش اخلاقی دانشجویان پزشکی و کارکنان حرفه‌های پزشکی درباره موضوعات اخلاق پزشکی در دیگر کشورها هم مورد توجه قرار گرفته است. (۱۱)

در پژوهش حاضر نیز سـطح دانش اخلاقی افراد آزمودنی مناسـب نبود. این موضوع می‌تواند تأیید کننده عدم وجود سابقه آموزش آکادمیک در این گروه از حرفه مندان پزشکی باشـد. البته همانطور که گفته شـد نامناسـب بودن سطح دانش اخلاقی، الزاماً به معنای عملکرد غیر اخلاقی کارکنان آزمایشگاه پزشکی نیست.

در تحلیل آماری اطلاعات مربوط به افراد شـرکت کننده در مطالعه حاضر نشان داده شد که بین میانگین نمره نگرش اخلاقی قبل و بعد از مداخله آموزشـی اختلاف معنی‌داری وجود دارد(p=0/016).

بـر اسـاس پژوهش‌های انجام شـده، آمـوزش کارکنان حرفه‌های پزشـکی و پرسـتاری می‌تواند موجبات تغییر در نگرش آنان را فراهم آورده و مقدمه‌ای برای همکاری بیشتر و ارتقای مراقبت‌های بیماران گردد. (۱۲)

هم سـو با دیگر تحقیقات، در تحقیـق حاضر نیز نگرش اخلاقی کارکنان آزمایشگاه در جهت مثبت تغییر کرد. نتایج نشـان می‌دهد که با وجود آن کـه نگرش از جنس باورها و احساسـات افراد تلقی می‌شود، اما در بازه یک ماهه تحقیق، نگرش اخلاقی قابل تغییر است.

نتیجه آن کـه علیرغم وجود مزیت‌هـا و محدودیت‌های مختلـف در روش‌های آمـوزش اخلاق حرفـه‌ای، برگزاری جلسـات آموزشی به شیوه سخنرانی قادر است ضمن تأمین رضایتمندی فراگیران، سطح دانش و نگرش اخلاقی پرسنل آزمایشگاه را ارتقا دهد.

[Downloaded from labdiagnosis.ir on 2026-09-08]

References

1- Toward a Normative Definition of medical professionalism. Swick, Herbert. 2000, Acad. Med., pp. 612-616.

2- Teaching medical ethics to experienced. Tore Nilstun, Marina Cuttini. 2001, Journal of Medical Ethics, pp. 409–412.

۳- یزدانی، شهرام. اصلاحات برنامه آموزشی پزشکی عمومی. تهران: مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی، ۱۳۸۶.

۴- روش‌های نوین آموزش اخلاق پزشکی. باقر لاریجانی، الهه متوسلی،۱۳۸۴. ویژه نامه، مجله دیابت و لیپید ایران (اخلاق در پژوه های بالینی پزشکی). Vol.4 ، pp 46-39

5- INTERNATIONAL STANDARD ISO 15189 -Medical laboratories — Requirements for quality and competence. Geneva, Switzerland : International Organization for standardization ISO, 2012.

6- Knowledge of medical professionalism in medical students and physicians at Shahid Beheshti University of Medical Sciences and affiliated hospitals-IRAN. Mehran Seif-Farshad, Shabnam Bazmi, Farzad Amiri, Faeze Fattahi,Mehrzad Kiani. 45, 2016, Medicine, Vol. 95.

7- Iranian Nurses' Attitudes and Perception towards Patient Advocacy. Mohadeseh Motamed-Jahromi, Abbas Abbaszadeh,Fariba Borhani, Homa Zaher. 2012, International Scholarly Research Network (ISRN) Nursing.

8- Medical education, palliative care and moral attitude: some objectives and future perspectives. Olthuis G., Dekkers W. 10, 2003, Med Educ., Vol. 37, pp.928-933.

9- Differences in ethical attitudes between registered nurses and medical students. Edler. 2003.

۱۰- بررسی تطبیقی برنامه درسی رشته کارشناسی علوم آزمایشگاهی در ایران و چند کشور جهان. دکتر فریبا نباتچیان، دکتر ناهید عین الهی، دکتر سکینه عباسی، دکتر میترا قریب، دکتر میترا زارع بوانی، ۱، ۱۳۹۴. مجله دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران،9 Vol .

11- Ethical decision-making at the end of life--knowledge and attitudes of medical students. Weber M, Schildmann J, Schüz J, Herrmann E, Vollmann J, Rittner C. 129, 2004, Dtsch Med Wochenschr, Vol. 9, pp. 1556-1560.

۱۲- نگرش پزشکان و پرستاران بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در مورد همکاری با یکدیگر در سال ۱۳۹۲. فریبا برهانی، محمود عباسی، عباس عباس زاده، سیده سولماز موسوی،۳، ۱۳۹۳. مجله ایرانی اخلاق و تاریخ پزشکی، دوره هفتم، شماره ۳، شهریور،7 .Vol.

[Downloaded from labdiagnosis.ir on 2026-09-08]